

7. Vznik taoistických kultů v kontextu kultury v době dynastie Východních Han

→ 官方 guanfang / kuan-fang = „oficiální“; 民間 minjian / min-t'ien = „lidový“ – moderní termíny

-- úsilí státu zahrnout vše, co vzniká spontánně → asimilace; zákaz; tolerance

-- obzvlášť citlivé v náboženské sféře (souvislost kontroly nad božskými silami a politické moci)

-- na druhé straně za Hanů výrazný zpětný vliv oficiálních koncepcí na „lidovou“ kreativitu → 1) byrokratizace; 2) narůstající význam psaného textu

2) POSMRTNÝ ŽIVOT

→ představy o posmrtném životě

-- duše 魂 hun / chun a 魄 po / pcho

-- posmrtný život v podzemním světě a v ráji (Východní – přes ostrovy nesmrtelných Penglai; Západní – hora Kunlun, Královna matka Západu (西王母 xiwangmu / si-wang-mu)

-- rity: přivolávání duše hun; zajištění její cesty do ráje; rituály separace

-- zajištění duše pro přijetí podzemskou/nadzemskou byrokracií – zemřelému dávány na cestu „doklady“ – identita, soupis pohřebních darů – texty psané podobným stylem jako formální dokumenty adresované pozemské byrokracii.

-- exorcismy: různé způsoby zajištění duše proti problémům v posmrtném životě; rituál vedený „vyslancem Pána Nebes“ (specialista vykonávající příslušný obřad) – zachránit duši před potrestáním nebeskou hierarchií a s tím spojenými problémy žijících.

3) JEDNOTLIVEC A SPOLEČNOST

→ konfucianizace elitní vzdělanosti

-- 孝 xiào / siao = synovská oddanost

Konfuciovy Hovory:

Ziyou řekl: Takových, kteří jsou oddaní rodičům (*xiao*) a uctíví k starším bratrům, a přesto mají sklon odporovat svým pánům, je málo. A někdo takový, kdo nemá sklon odporovat pánům, a přesto touží vyvolat povstání, tu ještě nebyl. Ušlechtilý muž se soustředí na kořen (*ben*). Když je kořen pevně zapaščen, zrodí se pravá cesta (*dao*). Synovská oddanost a uctivost ke starším bratrům je kořenem lidskosti (*ren*).

Kanonická kniha synovské oddanosti (孝經 xiaojing / siao-t'ing):

Tělo, údy, vlasy a kůže dostáváme od rodičů. Počátek synovské oddanosti je neopovážít se jim způsobit újmu. Završením synovské oddanosti je prosadit se, konat v souladu se správnými zásadami, rozšířit svou slávu na budoucí pokolení, a tím zviditelnit své rodiče. Synovská oddanost počíná ve službě rodičům, pokračuje v službě vládci a končí prosazením se.

→ institucionalizace elitní vzdělanosti za dynastie Han a proměna pojetí vzdělance

Hojná rosa z Letopisů (Chunqiu fanlu):

Vznešený muž [Konfucius] chápal, že ti, kdo zaujímají [vysoké] postavení, si nemohou podrobovat lid zlými [metodami]. Proto vybral Šest umění (*liuyi*)¹, aby pomocí nich lidem pomáhal a vychovával je. Písně a Dokumenty pořádají jejich záměry, Obřady a Hudba očisťují jejich dobré vlastnosti, Proměny a Letopisy činí jejich chápání jasným. Všechny Šest nauk je vskutku velkých a každá má něco, v čem vyniká. Písně vedou lidské záměry, a jejich síla se tudíž týká podstaty. Obřady řídí jednání a jejich síla se tudíž týká kulturní vytříbenosti. Hudba opěvuje charizma (*de*) a její síla se tudíž týká proměn skrze působení mravního charizmatu. Dokumenty zaznamenávají záslužné skutky a jejich síla proto spočívá v [pořádání] záležitostí. Proměny se zakládají na [pohybech] Nebe a Země a jejich síla proto spočívá v astronomických kalkulacích. Letopisy napravují pravost a faleš a jejich síla spočívá ve správě lidu. Schopný člověk nestranně využívá toho, v čem je každá z nich silná. Neschopný jednostranně vyzdvihuje detaily [některé z nich].

Kronika dynastie Han (Hanshu):

Kdysi odešel Konfucius a byla přerušena [jeho] skrytá slova. Když pak zemřelo i jeho sedmdesát žáků, došlo k roztržení podstatného významu. Letopisy se rozdělily na pět, Písně

---

¹ Nebo též Šest kanonických knih (*liujing*). Šestou je *Kniha hudby*, již za Hanů ztracená. Přesvědčení o významu hudby však přetrvávalo. Kanonických knih tedy bylo pět, avšak často se za Hanů i později mluví o šesti, přičemž se započítává i ztracená *Kniha hudby*.

na čtyři a Proměny na celou řadu výkladových tradic. V době Válčících států se [svět] dělil na vertikální a horizontální aliance, pravost a faleš se rozdělovaly a soupeřily a slova mistrů se topila ve zmatech [...].

Kronika dynastie Východních Han (Hou Hanshu):

Od spálení šesti kanonických knih za dynastie Qin zůstal z děl Světce jen prach a popel. Po založení dynastie Han množství vzdělanců podle svých rozličných předpojatostí opravovalo poničená díla. Když došlo k [přesunutí] hlavního města na východ, [rozličné] nauky (*xue*) se již označovaly jako instituce (*gia*) a jejich žáci se pevně drželi přijatých výkladů. Odchytky a správné [výklady] se nepřehledně mísily. [Odlišné výkladové tradice] si protirečily a vzájemně se napadaly. Výsledkem bylo, že ke každé kanonické knize se vytvořila celá řada škol, uvnitř každé školy existovalo množství výkladů a délka jejich *zhangju* mohla dosahovat i více než miliónu slov. Jejich žáci se namáhali a dosahovali mála, takže vznikaly pochyby a nikdo už nevěděl, co je správné. Zheng Xuan usoustavnil texty, vybral [to nejlepší] z rozličných škol, odstranil nejrůznější balast a doplnil to, co chybělo. Od té [doby teprve] výklady zhruba chápou smysl [kanonických knih].

Kronika dynastie Han (Hanshu):

Konfucius vyřkl slova: „Pokud by byly obřady ztraceny, budu je hledat v pustině (*li shi er qiu zhu ye*).“ Dnes jsou světci dávných dob daleko, metoda pravé cesty (*daoshu*) je odvržena a opuštěna a nezbylo z ní už nic, co by se dalo hledat. Oněch devět rodokmenů filozofických děl, copak nejsou [přece jen] něčím lepším, než je pustina? Pokud by šlo opravit metody Šesti umění (*liuyi zhi shu*) a podrobně prozkoumat slova těchto devíti škol, vybrat jejich silné stránky a zbavit se jejich nedostatků, pak by bylo možné dosáhnout shrnutí všech aspektů [celku] (*tong yu wanfang zhi lue*).

→ odchod do ústraní jako regulérní životní možnost konfuciánského vzdělance

Konfuciovy Hovory:

Mistr řekl: [...] Nevstupujte do státu, jenž je v nebezpečí a nesídlíte ve státě, kde vládne chaos. Pokud je svět [spravován] v souladu s pravou cestou, objevte se, pokud není, skryjte se. Pokud je stát [spravován] v souladu s pravou cestou, chudoba a nízké postavení jsou hanbou. Pokud stát není [spravován] v souladu s pravou cestou, bohatství a hodnosti jsou hanbou.

Yang Xiong (53 př. n. l. – 18 n. l.):

Když je rod proslulý a vysoce postavený, duchové žádostivě nahlízejí do jeho pokojů. Kdo po všem chtivě sahá, hyne; kdo setrvává v mlčení, uchová se. Kdo zastává nejvyšší postavení, uvádí v nebezpečí své předky, kdo sám sebe chrání, zachová svou celistvost. Z toho důvodu chápu temnotu (*zhi xuan*), chápu mlčení a držím se v úplnosti pravé cesty. Čistý a tichý, toulám se božským dvorem (*you yu shenting*). [...] Doby se liší a věci se proměňují, avšak pravá cesta člověka zůstává stejná. [...] Proto v příznivé době dělat, co lze dělat, vede k úspěchu. V nepříznivé době dělat, co nelze dělat, vede k neúspěchu.

Příklad „Čtyř bělovlasých“:

-- ústraní jako doklad mravní integrity, povolání z ústraní kvůli rozhodnutí zásadních otázek (jejich autoritě se podvolil i císař).

„Čtyři bělovlasí [...] byli zcela oddáni pěstování pravé cesty a sebezdokonalování; nebylo možné je pohnout k činnosti, leda pro nejvyšší účel. V době Prvního svrchovaného císaře dynastie Qin viděli tyranii qinské vlády a odešli do ústraní v horách Lantian. [...] Když byla dynastie Qin svržena, první císař dynastie Han Gaozu se o nich doslechl a povolal je do služby, oni však odmítli. Skryli se hluboko v Jižních horách a císař nebyl schopen si je přidřít.“ (*Gaoshi zhuan*)

→ pozemský vládce a jeho nebeský učitel

Legenda o Heshang gongovi:

„Heshang gong předal císaři text Daodejingu s komentářem a řekl mu: Pokud budeš toto do hloubky studovat, tvé pochybnosti budou rozptýleny. Je tomu již 1700 let od doby, kdy jsem napsal komentář k Daodejingu. Od té doby jsem ho předal pouze třem lidem a nyní čtvrtému, kterým jsi ty. Neukazuj knihu těm, kteří si to nezasluhují. Císař Wen se poklonil a přijal knihu. Po těch slovech již Heshang gonga nebylo možné znovu najít.“

→ zjevené texty

-- Laozi, Taipingjing

-- Kanonická kniha Laoziových proměn (老子變化經 Laozi bianhua jing) -- dílo patrně z druhé pol. 2. stol. n. l., raný textový doklad deifikace Laozia. Laozi ztotožněn s počátkem kosmu, proměňuje se na kosmické rovině a v dějinách se objevuje v podobě „avatárů“ – lidských osobností spjatých s předáváním textu a nauky – nebeští učitelé pozemských vládců. (Jedním z nich Starý mistr tradičního podání). Zároveň je toto božstvo objektem meditace a nabývá tvaru uvnitř těla adepta.

→ komentáře k dílu Laozi

1) Heshang gongův komentář:

Laozi: Těžké je základem lehkého.

Kom.: Pokud vládce nemá váhu, postrádá důstojnost. Pokud správa těla není brána s vážností, duchové [pěti vnitřností] se rozplynou. Květy a listy stromů a rostlin jsou lehké, a proto opadávají a vadnou. Kořen je těžký, a proto trvá.

[...]

Laozi: Pokud [vládce] bere na lehkou váhu [svět], ztratí své služebníky.

Kom.: Pokud je král lehkomyšlný a výstřední, ztratí své služebníky. Pokud je ten, kdo se věnuje správě těla, lehkomyšlný a výstřední, ztratí esenci (*jing*).

Laozi: Pokud je nestálý, ztratí své postavení.

Kom.: Pokud je královo jednání nestálé a zbrklé, ztratí postavení vládce. Pokud je ten, kdo se věnuje správě těla, nestálý a zbrklý, ztratí esenci a duchy [pěti vnitřností].

Prostor mezi Nebem a Zemí je prázdný a proudí jím harmonická životní energie (*qi*). Proto se věci samy od sebe rodí (*zisheng*). Pokud je člověk schopen se zbavit pocitů a tužeb, omezit rozmařilost chutí, pročistit patero vnitřností, duchové se v nich usídlí.

2) komentář Xiang'er

Laozi: Ten, kdo je arogantní pro své bohatství a postavení, sám na sebe přivádí pohromu.

Kom.: Pokud se z esence zformují duchové [pět vnitřností], a ještě zůstane přebytek yangové energie (*yangqi*), je třeba se zabývat péčí o sebe sama, uzavřít mysl (*xin*) a zbavit se tužeb. Není možné se s arogancí dopouštět podvodu na yinovém [protějšku]. Pokud [člověk] arogantně podvádí, vzápětí následuje pohroma. Dále podle vnějšího vysvětlení (*waishuo*) [této pasáže] ten, kdo má moc a je arogantní pro své bohatství a postavení ve světě, sám na sebe přivádí pohromu.

Když člověk zamýšlí něco podniknout, nejprve [svůj záměr] musí zvážit podle příkázání Daa, v klidu se zamyslet nad tím, zda jeho úmysl není v rozporu s Daem. Teprve potom může začít jednat a Dao života ho neopustí.

[Člověk se má] usilovně držet víry v dokonalost Daa, odvrhovat falešné vědění a chránit svou původní jednoduchost. Nemá myslet na nic jiného, široký prostor v jeho myslí má být [naplněn] výhradně důvěrou v Dao. Touha [člověka] má být jako led v údolí, jenž touží plynout na východ a navrátit se do moře.

„Pokud se vládce drží pravého zákona a modeluje [své jednání] podle Daa, přimkne se k němu celý svět [...] vládci náleží vytrvale praktikovat Dao, a tak ho rozšiřovat mezi své správce i mezi lid. Není pravda, že pouze taoisté [tj. příslušníci kultu] mohou praktikovat [Dao], kdežto vládce se to netýká. Vládce nejvyšší moudrosti, který činí Dao svým učitelem a své jednání dokonalým, jeho [Daa] učením proměňuje celý svět“.

→ masová náboženská hnutí (povstání) v posledním století vlády dynastie Han

1) Povstání Žlutých šátků (黃巾 huang jin / chuang-t'in) (vrchol 184 n. l.):

„Modré nebe je po smrti; Žluté nebe musí být ustaveno.“

„Fáze dynastie Han je u konce. Vláda Žlutého domu musí být ustavena. Je to veliký pohyb nebes, není to nic, co by mohlo být zastaveno silou a schopnostmi vládce.“

2) komunita „Pět měřic rýže“ (五斗米道 wu dou mi dao / wu tou mi tao):

→ 天師道(tianshi dao / tchien-š' tao) = Cesta Nebeských mistrů

-- nezávisle spravovaná oblast v Sichuanu do roku 215 n. l.

-- Laozi / Dao jako nejvyšší božstvo

-- nebeská a pozemská administrativa, registry žijících a zemřelých

-- léčení/náboženství/politika

-- meditace v ústraní; *qi – jing – shen*; návštěva božstev

→ Základní rysy společné všem taoistickým kultům:

-- zjevené posvátné texty

-- „talismany“ 符 *fu*, magické „mapy“ 圖 *tu / tchu*

-- panteon, kosmologie, paralela kosmos - lidské tělo

-- liturgie, funkce taoistického kněze 道士 *dao shi / tao š'*

-- taoistické vs. „lidové“ kulty

-- úsilí po dosažení nesmrtelnosti („stát se nesmrtelným“ – 仙 *xian / sien*)

-- meditační techniky (práce s „životní energií“ *qi*)